

DIE DOELTREFFENDHEID VAN DIE AFRIKAANSE WOORDELYS EN SPELREËLS AS HANDLEIDING EN NASLAANBRON BY DIE ONDERRIG VAN AFRIKAANS OP TERSIËRE VLAK

G. Kroes

1 Inleiding

Vir die afgelope twintig jaar dien die sewende, verbeterde uitgawe van die Afrikaanse Woordelys en Spelreëls, hierna afgekort as AWS, as die belangrikste normeringsinstrument op die gebied van die Afrikaanse spelling en skryfwyse. Alhoewel taalhandleidings vir skole, kolleges en universiteite gewoonlik ook 'n afdeling oor spelling en skryfwyse bevat, is die stof wat daarin opgeneem is vir die grootste gedeelte gebaseer op die onmisbare leiding van die AWS.

Met die AWS wil die Taalkommissie in opdrag van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, "die nodige leiding op die gebied van die spelling en skryfwyse probeer gee." Hierdie leiding word in twee vorme aangebied: 1. 'n Uiteensetting van die spelreëls vir Afrikaans, wat 57 bladsye beslaan en 2. 'n Woordelys wat 270 bladsye beslaan. Ten slotte is daar ook nog 'n lys afkortings van 17 bladsye.

Spelreëls het 'n tweeledige funksie. Hulle moet as handleiding die gebruiker leer spel, en hulle moet as naslaanbron verklaar waarom 'n woord op 'n bepaalde manier gespél word. Om hierdie twee funksies te kan verrig, moet hierdie reëls so eenvoudig, insigtelik en sistematies moontlik aangebied word. Dit is 'n moeilike opdrag omdat hierdie stof uitgebreid en redelik tegnies van aard is. In sy huidige vorm vind studente en dosente dit soms moeilik om die spelreëlgedeelte van die AWS as handleiding en naslaanbron te gebruik.

Indien 'n student byvoorbeeld wil weet waarom diëte en priële met een e na die i geskryf word en spieël en drieë met twee e's na die i, moet hy eers die lang en ingewikkelde Reël VI oor Deeltekens (AWS, pp. 10-11) lees om uit te vind dat hierdie reël geen direkte antwoord op sy vraag bied nie. Hy sou uit die voorbeelde moet aflei dat in diëte en priële die i-klank onbeklemtoon en kort en in spieël en drieë beklemtoon en lank is.

Alhoewel die AWS dus 'n belangrike normeringsinstrument vir Afrikaans geword het, kan daar tog 'n aantal voorstelle aan die hand gedoen word om dit vir die gebruiker toegankliker te maak. Dit is die doel van hierdie artikel.

2 Geheelordening van die spelreëls

Volgens die AWS word die Afrikaanse spelreëls op drie grondbeginsels gebaseer wat soos volg in hierdie handleiding geformuleer is:

"Die Afrikaanse spelling wil:

1. die algemeen gebruiklike uitspraak in beskaafde Afrikaans as grondslag aanvaar;
2. rekening hou met die spelling wat amptelik in Nederland erken word;
3. sover moontlik die beginsel van gelykvormigheid, soos hieronder verduidelik, handhaaf.²"

Indien die spelreëls egter van nader bekyk word, blyk dit dat slegs die eerste grondbeginsel die basis vir die Afrikaanse spelling vorm. Die tweede en derde grondbeginsel verklaar bloot waarom in bepaalde gevalle van die eerste grondbeginsel afgewyk word.

Op grond van uitspraak sou daar geen rede gewees het om tussen ei en y asook tussen f en v te onderskei nie. Dit het bloot op grond van aansluiting by die Nederlandse spellingtradisie behoue gebly. So ook sou in aansluiting by die reël vir die verdubbeling van medeklinkers na 'n kort, beklemtoonde klinker, woorde soos ballet, ballon, terras, terrein, dissipel en dissipline slegs met een konsonant na die eerste vokaal gespel moes word, omdat daardie voorafgaande vokaal onbeklemtoon is. Ook hierdie uitsondering op die reël word verklaar op grond van die tweede grondbeginsel.

Tussen die slotklanke van **hand** en **kant** bestaan daar geen verskil nie. Die meervoudsvorm is egter onderskeidelik **hande** en **kante**, gevolglik word die enkelvoudsvorm in die een geval met 'n **d** en in die ander met 'n **t** geskryf. Dit word gedoen ooreenkomstig die grondbeginsel van gelykvormigheid wat eis dat die grondwoord en sy samestellinge, afleidinge en verboë vorme sover moontlik op dieselfde manier gespeel moet word.

Aangesien uitspraak dus die sentrale beginsel is waarop die spelreëls gebaseer is, sou dit sinvol wees om hulle soos volg te orden:

- 1 Inleiding
- 1.1 Riglyne vir die gebruik van die **ANS**
- 1.2 Grondbeginsels
- 1.3 Dubbelspellinge en Wisselvorme

- 2 Spelreëls
- 2.1 Klinkers
- 2.1.1 Kort klinkers
- 2.1.2 Lang klinkers
- 2.1.3 Tweeklanke
- 2.1.4 Kappies
- 2.1.5 Deeltekens
- 2.1.6 Aksenttekens
- 2.2 Medeklinkers
- 2.3 Afkappingstekens
- 2.4 Meervoudsvorme
- 2.5 Woorde van vreemde herkoms

- 3 Aanvullende reëls
- 3.1 Koppeltekens
- 3.2 Skeiding van woorddele by skryf
- 3.3 Hoofletters

- 4 Die skryfwyse van woorde --- los of vas

Alhoewel hierdie indeling nie grootliks afwyk van die bestaande indeling van die spelreëls nie, kom die sentrale beginsel van uitspraak duideliker daarin na vore. In die spelling van woorde gaan dit tog om spraakklanke --- klinkers en medeklinkers waaruit gesproke woorde bestaan --- wat volgens 'n bepaalde spelsisteem in 'n skriftelike vorm weergegee moet word. Alhoewel uitspraak so 'n belangrike rol speel by die spelreëls van Afrikaans, moet

die gebruiker van die AWS by die bespreking van die grondbeginsels daaraan herinner word dat geen lewende taal staties is nie en dat uitspraak een van die elemente is wat voortdurend verander. Die spelling van die woorde van 'n taal verander egter nie in dieselfde mate nie, trouens, daar is min dinge wat so moeilik verander kan word as juis die spelling van woorde. Om hierdie rede sal die verskil tussen die uitspraak en spelling steeds groter word, soos dit ook duidelik in 'n ou taal soos Engels gesien kan word. Dink maar aan woorde soos byvoorbeeld *knife*, *write*, *through*, *cheque* en *queue* en Afrikaanse woorde soos *telefoon* [tɛlɪfo:n], *kolonel* [kɔlənɛl], *kamera* [kamɛra], *kelder* [kɛlɛr], *onmiddellik* [ɔ:mɛdɪlək] ensovoorts.

Aangesien dit nie veel sin het om vir die gebruikers van die AWS reëls op te stel vir die spelling van dubbelspellinge en wisselvorme nie (sien 'n bespreking hiervan op p. 6) word hierdie afdeling ingedeel onder Inleiding. Die reëls wat onder die afdeling Spelreëls ressorteer, het almal te doen met die omsetting van spraakklanke in skriftekens. Aangesien die aanvullende reëls geen verband hou met spraakklanke nie, staan hulle in 'n aparte afdeling. Die reëls van Afdeling 4 het, soos die AWS opmerk, eintlik met skryfwyse eerder as met spelling te doen, want die spelling van woorde word nie daardeur geraak of hulle los of vas aan ander woorde geskryf word nie.

3 Integrasie van die grondbeginsels, spelreëls en die woordelys

In die AWS word geen eksplisiete verband tussen die woordelys en die grondbeginsels en spelreëls gelê nie. Indien hierdie verband op 'n eenvoudige wyse aangedui kon word, sou die gebruiker van die AWS beter verstaan waarom 'n woord op 'n bepaalde manier gespel word. Iets soos die volgende ken-sifersisteem kan hiervoor oorweeg word:

In woorde van die woordelys waarin afgewyk word van die eerste grondbeginsel, kan die afwykende letters onderstreep word en 'n Romeinse II of III by die woord gevoeg word om aan te dui watter grondbeginsel betrokke is, byvoorbeeld

abnormaal^{II}, adjunk^{II}, ballet^{II}, hang^{III}, skadywee^{III}

Indien hierdie woorde volgens die eerste grondbeginsel, dit wil sê volgens die uitspraak gespel sou word, sou hulle spelling soos volg gewees het:

apnormaal, atjunk, balet, hant en skadewee

Aan elke spelreël van die AWS kan 'n nommer in Arabiese syfers toegeken word. By 'n woord met een of meer spelprobleme kan een of meer nommers na die Romeinse syfer geplaas word. Die letter(s) van die woord waarop die genommere reëls betrekking het, kan in hoofletters geskryf word, byvoorbeeld

frikkaDel^{II} 3.4, masjInis^{2.1}, moNNiRe^{3.3 3.4}, verplaasTe^{2.7}

Net in die geval van Frikkadel is 'n Romeinse syfer gebruik omdat die ander gevalle volgens die eerste grondbeginsel gespel is. Bogenoemde nommers is arbitrêr toegeken. Weens beperkte ruimte word die nommering van die reëls nie verder bespreek nie.

Aangesien dit nie veel bydra tot die insig in die spelling van woorde indien die ei en y sowel as die f en v onderstreep word met 'n Romeinse II daarby nie, kan dit liever in die Riglyne vir die gebruik van die AWS genoem word dat hulle nie vet gedruk word nie. Dit sal 'n aansienlike vereenvoudiging meebring.

Dit kan ook nuttig wees om 'n uitsondering op 'n bepaalde reël aan te dui met 'n kring om die syfer wat na daardie reël verwys, byvoorbeeld

skêr^⑨, blêr^⑨, vulgêr^⑨

Omdat die kappie slegs in óóp lettergrepe die besondere lang ê aandui, is hierdie woorde uitsonderinge op die reël no. 9.

Die stelsel mag natuurlik nie te ingewikkeld word nie. Die doeltreffendheid daarvan sal met behulp van proefpersone getoets moet word.

4 Die toeganklikheid van die formulering van die afsonderlike reëls

Onder die opskrif Die skryfwyse van woorde -- los of vas vra die AWS:

"Is daar duidelike reëls waarvolgens 'n mens kan weet wanneer om vas te skrywe?"

Dan volg die antwoord:

"Laat ons maar dadelik erken dat die reëls dikwels nie meganies toegepas kan word nie. Waarom nie? Omdat reëls prakties moet wees, en om prakties te wees, moet hulle nie te veel of te geleerd wees nie. Maar die verskeidenheid wat daar in taal bestaan, is só groot, en soms so ingewikkeld, daar kom so voordurend nuwe dinge by, en die antwoord op die vrae: Wat is reg? Wat is verkeerd?, het dikwels soveel kante, dat alles nie in 'n beperkte getal eenvoudige reëls saamgevat kan word nie. Dit geld van alle terreine van taalgebruik: Anglisismes en ander -ismes, woordgebruike, sinsbou, die gebruik van hoofletters, koppeltekens, spelling, ens.³"

Alhoewel die AWS hier 'n baie geldige punt opper oor die verskeidenheid wat daar in taal bestaan en die probleme wat daaraan verbonde is om hierdie verskeidenheid in 'n beperkte getal eenvoudige reëls saam te vat, is dit juis in hierdie opsig dat die AWS tekortkominge vertoon. In die eerste plek word bepaalde inhoude aangebied wat nie werklik noodsaaklik is in 'n handleiding van hierdie aard nie. Voorbeelde van sulke inhoude word in par. 4.1 hieronder bespreek. In die tweede plek kan 'n aantal van die AWS se reëls aansienlik vereenvoudig word. Voorbeelde van sulke reëls word in par. 4.2 hieronder bespreek.

4.1 Saaklikheid

Die toeganklikheid van die AWS kan verhoog word deur slegs daardie inligting te verstrek wat vir die gebruiker van onmiddellike belang is. Voorbeelde van inhoude wat om hierdie rede weggelaat kan word, is die volgende:

4.1.1 Historiese agtergrond

Alhoewel die historiese agtergrond tot die ontwikkeling van die Afrikaanse spelreëls vir taalstudie van belang is, kan die weglating daarvan hierdie handleiding heelwat makliker maak om te gebruik. Die naslaner kan dan soveel gouer kom by die inligting wat hy soek. Gedeeltes wat weggelaat kan word, is byvoorbeeld:

(i) Die inleidingsparagraaf tot die bespreking van die grondbeginsels van die spelreëls. Dit handel oor "'n spellingtradisie van ruim veertig jaar" (AWS p. 2).

(ii) Die lys woorde met ei en y, f en v (AWS p. 2) wat volg op die verduideliking van die Tweede Grondbeginsels asook die bespreking van voorbeelde waarby die Afrikaanse uitspraak duidelik afwyk van Nederlands, byvoorbeeld bruilof teenoor bruiloft ensovoorts. Een of twee voorbeelde van woorde met ei en y sou heeltemal voldoende gewees het.

(iii) Die inleidingsparagraaf tot Dubbelspellinge (AWS p. 3) asook paragraaf 1. oor vir en ver- (AWS p. 3). Dit handel oor die afname in dubbelspellinge oor die afgelope jare en oor hoe die voorsetsel vir tot voorvoegsel ver- verbleek het.

(iv) Paragraaf 4. van Wisselvorme (AWS p. 5). Dit handel oor selfstandige woorde wat tot voor- of agtervoegsels verbleek en waarby 'n wisseling van vol en swak vorme voorkom.

(v) Die bespreking van die tweeklanke ei en y (AWS p. 16, XI, 5) onder die afdeling Klinkers en Tweeklanke.

4.1.2 Onproblematiese gevalle

4.1.2.1 Wisselvorme (AWS pp.3-8; p.16, XI, 4 en p.16, XII, 1, Opm. ii)

In 'n sekere sin het die AWS 'n misleidende titel. Hierdie boek wil nie slegs leiding gee op spellinggebied nie, maar dit wil ook aantoon watter woordevorme as standaard Afrikaans beskou word. Dit is veral van toepassing op die afdeling Wisselvorme. Die AWS wy vyf bladsye (pp. 4-8 no. 2-5) aan 'n bespreking van 'n verskeidenheid tipes voorbeelde, maar hierdie wisselvorme lewer nie spelprobleme op in die gewone sin van die woord nie. Vir die meeste gebruikers van die AWS het hierdie groot aantal reëls weinig waarde en daarby is hulle te veel om te memoriseer. Om aan te toon watter wisselvorme AB-Afrikaans is, is opname in die Woordelys voldoende. Waar moontlik is dit ook goed om die gebruiklikste vorm eerste te plaas waar wisselvorme langs mekaar staan en om in die Riglyne vir die gebruik van die AWS te noem dat dié konvensie toegepas is.

Dit is wel nodig om, soos die AWS (p. 3, III, 1. iii, Opm. a), b) en c)) doen, die volgende sake kortliks te bespreek:

a) Die verskynsel "wisselvorme" en hulle gelykwaardigheid.

b) Die gebruik met of sonder ge- by:

- verlede deelwoorde van werkwoorde op -eer, byvoorbeeld loseer, geïllustreer
- die gebruik van die werkwoord probeer,
- verlede deelwoorde wat as byvoeglike naamwoorde voor selfstandige naamwoorde gebruik word, byvoorbeeld geïllustreerde boeke en
- tweelettergrepige werkwoorde wat nie op -eer eindig nie en wat die hoofklem op die tweede lettergreep kry, baklei, baljaar.

4.1.2.2 Doeblette (AWS p. 8)

Aangesien dit onmoontlik is om reëls vir doeblette te formuleer, is dit nie duidelik waarom hierdie afdeling in die spelreëls opgeneem is nie. Dit is heeltemal voldoende om, soos die AWS dit doen, beide vorme alfabeties in die Woordelys op te neem met 'n verklarende woord tussen hakies, byvoorbeeld blaadjie (papier) en bladjie (liggaamsdeel).

4.1.2.3 Die d of t asook te of de op die end van Afrikaanse woorde (AWS pp. 18-19, XII, 2)

Soos in die geval van wisselvorme lewer die meeste woorde in hierdie afdeling nie spelprobleme op nie.

Die enigste werklik nuttige reëls in hierdie afdeling is die volgende:

a) die reël wat bepaal dat op die end van Afrikaanse woorde geen d of t na f, g en s geskryf word nie, byvoorbeeld bedroef, beleef, drif, hoof, bedug, benodig, besorg, bevoeg (AWS p. 18, XII, 2, i)⁴ en

b) die reëls vir die uitgänge -te en -de by verlede deelwoorde wat op k, p en t uitgaan en dié wat op f, g en s uitgaan (AWS p. 19, XII, 4, iii, c. en d.). Dit gaan hier om vorme soos bedekte, verlepte, besette en gesifte, gestrafte, gevlegte, ingeligte teenoor begaafde, gestyfde, gedroogde, beledigde (AWS p. 19, XII, 4, iii, c. en d.).

Wat die ander reëls vir die vorme met of sonder **d** of **t** betref, is dit hoofsaaklik mense wat onder invloed staan van Nederlands wat onsekerheid ondervind met tipes soos die volgende:

- t na k of p:
bedek, bedruk, direk, gestreep, ongerep, stip (AWS p. 18, XII, 2, ii)
- Verlede deelwoorde sonder 'n -d op die end:
die skape word getel, die huis word verander, almal het gestem (AWS p. 18, XII, 4, i)
- B.nwe. (dikwels ook bywoordelik gebruik):
bedoord, bejaard, benoud, bepaald, beroerd, gediend, gewend (AWS p. 18, XII, 4, ii, Let Wel)

By verskeie reëls word opmerkings gevoeg oor vorme waarby geen spelprobleme ondervind word nie, soos byvoorbeeld

- AWS p. 18, XII, 2, i, Opm. "Waar **d** of **t** egter in verboë vorme en afleidings te voorskyn kom, word hulle wel geskrywe: **bedroefde, bedroefdheid, beleefde, drifte, driftig, hoofde, hoofdelik**"
- AWS p. 18, XII, 2, ii, Opm. a. "Waar **t** egter in verboë vorme en afleidings te voorskyn kom, word dit wel geskrywe: **bedekte, bedektelik, bedrukte, bedruktheid, direkte**"
- AWS p. 18, XII, 2, ii, Opm. b. "Oor wisselvorme met of sonder **d** of **t** by 'n klein aantal woorde en by samestellings en afleidings daarvan kyk by AWS III, 3, i: **ag** of **agt, krip** of **kript, maag** of **maagd, sis** of **sist**"

Gevalle waar **d** soms in die uitspraak met 'n voorafgaande **l, n** of **r** geassimileer word, lewer gewoonlik ook geen spelprobleme op by die skryf daarvan nie, byvoorbeeld **helder, kelder, solder, eenders, hinder, hoender** (AWS p. 18, XII, 3).

4.1.2.4 Die skryfwyse van woorde --- meestal los (AWS pp. 31-38)

Die opstellers van die AWS meen dat by 'n groot deel van die Afrikaansskrywende publiek die indruk ontstaan het dat ons woorde meestal vas skryf.

"Daarom kan dit sy nut hê om daarop te wys dat ons in werklikheid meestal los van mekaar skrywe wat ons as aparte woorde herken.⁵"

Agt bladsye word gewy aan verskillende tweeledige verbindings wat meestal los geskryf word. Voorbeelde van soorte verbindings wat hier genoem word, is die volgende:

1. Met selfstandige naamwoord vooraan

i. s.nw. + s.nw., bv.

a. Name en vanne, bv. **Anna Venter**

(1) Name en byname, bv. **Piet Kandidaat**

(2) Name en plaasname, bv. **Bartel Bovlei**

(4) Name en apposisionele bepalinge, bv. **Hendrik, Hertog (van ...)**

(6) Enkele verbindings waarvan die eerste 'n verboë vorm het, bv. **(in) Gods naam**

b. Aanspreekvorme of titels en eiename, bv. **administrateur Botha**

c. Algemene benaminge gevolg deur spesifieke name, bv. **(die) berg Nebo, (die) distrik Stellenbosch**

d. Gewigs-, hoeveelheids-, maat- en omvangswoorde gevolg deur die woorde waarby hulle die gewig, ens., aangee, bv. **(‘n) dosyn eiers, (‘n) gelling water**

ii. S.nw. + vnw., bv.

a. S.nw. gevolg deur pers. vnw., bv. **(toe die) dogter haar (kom kry)**

b. S.nw. gevolg deur (byvoeglik gebruikte) bes. vnw., bv. **(die) kinders se kamer; ~~ma~~ se (hoed).**

Met die uitsondering van 11 van die 75 tipes verbindings wat in hierdie afdeling opgeneem is, is dit moeilik om in te sien dat iemand op tersiêre vlak onseker sal wees of hierdie gevalle vas of los geskryf word. Myns insiens hoort hierdie reëls nie tuis in die AWS nie. Die reëls wat wel nuttig is, is die volgende:

1. iv. (b) (p.33) s.nw. + agtersetsel, bv. **berg af, huls toe;**

1. v. (p.33) s.nw. + telw., bv. **(in die) jare dertig;**

1. vi. (p.33) s.nw. + ww., bv. **laer trek, pak kry**

2. Met lidwoorde vooraan (p.33)

b. Ou verboë vorme kom nog in geykte uitdrukkings voor, bv. **(in) der minne, (as)’t ware**

3. Met telwoorde vooraan (p.33)

i. Telw. + telw.

b. drie honderd, vyf en sestig

4. Met byvoeglike naamwoorde vooraan (p.34)

i. B.nw. + s.nw., bv. droë wyn, ('n) lang broek

6. Met voorsetsels vooraan (p.35)

ii. Voors. + s.nw.

(a) Om verboë vorme, bv. te berde (bring), te gronde (gaan)

iii. Voors. + lidw. + s.nw. (p.36), bv. in der minne, in der waarheid

iv. Voors. + b.nw. + s.nw. (p.36), bv. op heter daad, te goeder trou

8. Met bywoorde vooraan (p.37)

ii. (d) (p.38) 'n Besondere groep is die rigtingaanduidende bwe. haar, hot, links en regs wat, in verbinding met om los geskrywe word, bv. haar om, regs om

iii. Bw. + ww. (p.38)

(b) Daar is min of meer vasstaande verbindings wat tog los geskrywe word, bv. mis loop, wakker skrik

4.2 Eenvoud

Vereenvoudiging van bepaalde reëls wat in die AWS voorkom, kan bydra tot groter toeganklikheid van hierdie handleiding. As voorbeeld van so 'n vereenvoudiging gebruik ek Reël VI, Deeltekens (AWS p. 10).

In plaas daarvan dat hierdie reël geformuleer word in een sin wat oor dertien reëls strek, kan van korter sinne gebruik gemaak word, byvoorbeeld

Deeltekens word gebruik om klinkers te skei wat naas mekaar voorkom waar hulle as een of twee lettergrepe opgevat kan word. Dit gebeur in

i. Afrikaanse woorde waarvan een of meer van die dele nie 'n volle woord is nie, byvoorbeeld beërf, beïnvloed, geëet, beëdig, geleë, hoër teenoor: toe-eien en bou-inspekteur,

ii. woorde waarvan al die dele van vreemde herkoms is, en die eerste deel 'n volle of nie 'n volle woord is nie, byvoorbeeld **alfaamylase**, **antiërosie**, **fotoëlektron**, **mikroorganisme**.

4.3 Differensiering tussen inhoude

Aangesien byna al die inligting wat in die "Opmerkings" van Reël VI (AWS p.11) vervat is deur die reël self gedek word, is dit nuttig om dit op 'n tipografiese manier aan te dui as synde van sekondêre belang. (Sien par. 6 hieronder vir 'n bespreking van maniere waarop verskille in die belangrikheid van inhoude aangetoon kan word.)

4.4 Uitsonderings op die reël

Dit is wenslik om uitsonderings op die reël as sodanige aan te dui met 'n verduideliking, indien moontlik, waarom hierdie woorde so gespél word. Dit dra by tot groter insig in die toepassing van die betrokke reël. Uitsonderings op die reël vir die gebruik van deeltekens kan soos volg bespreek word:

Woorde soos **dieet**, **finansieel** en **geuit** word sonder deelteken geskryf omdat hulle nie verkeerd uitgespreek kan word nie. In Afrikaans kry ons nooit eindlettergrepe soos **-et**, **-el** en **-it** nie, behalwe in 'n paar woorde van vreemde herkoms, soos byvoorbeeld **minuet**, **duet** en **silhoeët**. In **minuet** en **duet** word geen deelteken gebruik nie omdat **ue** nooit in Afrikaans eenlettergrepig gebruik word nie. In **silhoeët** word wel 'n deelteken gebruik omdat hierdie woord sonder deelteken verkeerd uitgespreek kan word.

Ander reëls van die AWS wat op hierdie manier vereenvoudig kan word, is byvoorbeeld XI. **Kappies**, p. 14; XII. **Medeklinkers**, pp. 18-19; en XVII. Die skryfwyse van Woorde -- **Los** en **Vas**, pp.31-41.

5 Die Woordelys

In die Voorwoord beklemtoon die Taalkommissie dit "dat hierdie Woordelys nie 'n woordeboek is nie en slegs op spellinggebied leiding wil gee.⁸" In par. 4.1.2.1 hierbo is daarop gewys dat die AWS blykbaar ook wil aantoon watter woordvorme as standaard Afrikaans beskou word. Woorde soos **aandagte-**

lik of aandagtiglik; aankomeling, -e; aanklag, -te of aanklagte, -s en aanneme, -s of aanneming, -e lewer⁴ geen spellingprobleme op nie, maar is opgeneem omdat daar onsekerheid kan bestaan oor hulle aanvaarbaarheid.

Op feitlik elke bladsy van die woordelysgedeelte is daar egter ook woorde opgeneem wat geen spelling- of aanvaarbaarheidsprobleme oplewer nie. Op die eerste bladsy, p.59 staan onder andere

aaklik, -e
aalmoes, -e
aandadig
aandag
aandagtig, -e
aandeelhouer
aangehoudene, -s
aanmerklik, -e
aanneme, -s

Dit is moeilik om in te sien waarom die opstellers sulke woorde opgeneem het. Miskien het hulle gedink dat die verkorting in die uitspraak van die onbeklemtoonde eerste lettergreep in woorde soos aandadig, aandagtig en aanmerklik onsekerheid kan laat ontstaan oor die spelling daarvan met een of twee a's. Vir die oorblywende gevalle is die motivering vir opname nie duidelik nie. Op die eerste tien bladsye onder a (AWS pp.59/68) en die eerste tien bladsye onder b (AWS pp.73-82) kom 190 sulke soorte gevalle voor, dit wil sê byna 15 per bladsy. In gevalle van onsekerheid of opname geregverdig is, is dit waarskynlik beter om hulle op te neem as om hulle weg te laat. Aan die ander kant is dit nutteloos om woorde op te neem wat geen spelprobleme oplewer nie. Sulke volledigheid lei tot ondoeltreffendheid.

In die Spesiale Voorwoord tot die Junior Uitgawe verduidelik die opstellers die verskil tussen die Junior Uitgawe en die gewone uitgawe soos volg:

"Die hoofverskil lê in die Woordelys self

(a) Van die 'allergewoonste' woorde is geskrap indien hulle geen skryf- of spellingprobleme bied nie. Daarom is alle woorde met d/t, b/p, ei/y en f/v behou."

Die opstellers aanvaar dus ook die beginsel dat woorde sonder skryf- of spellingprobleem nie in so 'n lys tuis hoort nie. Wat egter vreemd is, is dat die opstellers in die Junior Uitgawe verklaar dat hulle by die samestelling daarvan die "allergewoonste" woorde van die gewone uitgawe

geskrap het. 'n Mens sou verwag het dat dit andersom moes gebeur het. Indien die twee tekste met mekaar vergelyk word, blyk dit dat aalmoes die enigste woord van die bespreekte gevalle op p. 11 is wat in die Junior Uitgawe uitgelaat is. Die ander agt woorde kom in beide woordelyste voor.

6 Tipografiese en ander boekeienskappe

Die AWS bevat 'n geweldige hoeveelheid inligting; groot in verskeidenheid en soms ingewikkeld van aard. Om hierdie rede moet doeltreffende tipografiese en ander boekmiddele aangewend word om die stof so sistematies en toeganklik moontlik te maak. Sake waaraan oorweging geskenk kan word, is die volgende:

6.1 Differensiasie in die belangrikheid van inhoude

Dit is nuttig om op tipografiese wyse die belangrikste inhoude van die minder belangrike inhoude te onderskei. So sou die grondbeginsels, die afsonderlike spelreëls en die belangrikste opmerkings sonder die voorbeelde uitgelig kan word, deur hulle teen 'n bepaalde gekleurde agtergrond te druk. Daar sou selfs oorweeg kon word om die belangrikste spelreëls van die minder belangrike spelreëls te onderskei. In Reël XII. Medeklinkers (pp.17-21) sou byvoorbeeld Reël no. 1.; 2.i.; 4.ii., iii.c.d. (1) (2) (3) (4); 8.i.a.b.ii.iii.a.b.iv.v.a.b. as die belangrikste reëls aangedui kon word. Verder sal dit ook die lees en naslaan vergemaklik indien 'n spelreël deur spasiëring geskei word van die voorbeelde wat daarop volg.

6.2 Nommering

Die nommering wat in die AWS gebruik word, toon 'n groot verskeidenheid. Soms word die stelsel inkonsekwent gevolg en dit skep verwarring. Daar is groot, minder groot en klein Romeinse syfers, Arabiese syfers, hoofletters en kleinletters, soms met punte en soms tussen parentetiese hakies. Dit is nie duidelik waarom die hoofletters en kleinletters soms met punte en soms tussen hakies gebruik is nie. Dit is ook nie duidelik waarom die eerste subkategorie van 'n hoofkategorie (byvoorbeeld I, V, VIII en XVI) soms met 'n Arabiese syfer, soms met 'n hoofletter tussen hakies, soms met 'n hoofletter sonder hakies en soms met 'n minder groot Romeinse syfer aangedui

word nie. Indien die nommering van die hoof- en subreëls volgens die desimale stelsel gedoen word, kan dit help om die verband tussen inhoude duideliker aan te toon en kry elke subreël 'n unieke nommer wat vir naslaan- en verwysingsdoeleindes baie nuttig kan wees. Die subparagrafe en sub-subparagrafe van die subreëls asook die opmerkings kan dan met klein Romeinse syfers en kleinletters (tussen hakies of sonder hakies indien verdere subkategorieë geskep moet word) genummer word. Die konsekwente toepassing van die stelsel is natuurlik onontbeerlik.

7 Slot

Hierdie ondersoek is bloot 'n eerste poging tot die verkenning van wyses waarop die doeltreffendheid van die AWS verhoog kan word vir die gebruik op tersiêre vlak. Die toepassing van die wenke wat aan die hand gedoen is, kan nog baie probleme oplewer en selfs onuitvoerbaar blyk te wees. Hulle mag egter die opstellers meer insig gee in die probleme wat gebruikers van die AWS ondervind en moontlik as leidrade dien tot ander oplossings vir hierdie probleme.

Enigiemand wat meen dat die vereenvoudiging van die spelreëls 'n taak is wat nie werklik so moeilik behoort te wees nie, het waarskynlik nog nie self gaan sit met 'n reël soos die Verdubbeling van Medeklinkers (AWS p.20) nie. 'n Poging tot die vereenvoudiging van hierdie reël laat 'n mens besef dat ons die Taalkommissie baie dank verskuldig is vir wat reeds tot stand gebring is.

NOTE

- ¹ Sien die **Afrikaanse Woordelys en Spelreëls** (1964: Voorwoord).
- ² Sien die **Afrikaanse Woordelys en Spelreëls** (1964:1).
- ³ Sien die **Afrikaanse Woordelys en Spelreëls** (1964:39).
- ⁴ Van der Merwe en Ponelis (1982:23, 25 ens.) vind albei vorme aanvaarbaar vir die skryftaal omdat altwee in die versorgde spreektaal gebruik word.
- ⁵ Sien die **Afrikaanse Woordelys en Spelreëls** (1964:31).
- ⁶ Sien die **Afrikaanse Woordelys en Spelreëls** (1964: Voorwoord).
- ⁷ Sien die **Afrikaanse Woordelys en Spelreëls Junior Uitgawe**. (1964: Spesiale Voorwoord vir die Junior Uitgawe).

BIBLIOGRAFIE

Afrikaanse Woordelys en Spelreëls (1964) In opdrag van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns saamgestel deur die Taalkommissie. Elsiesrivier: Nasionale Boekhandel Beperk. Sewende, verbeterde uitgawe.

Afrikaanse Woordelys en Spelreëls Junior Uitgawe (1964) In opdrag van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns saamgestel deur die Taalkommissie. Elsiesrivier: Nasionale Boekhandel Beperk.

Van der Merwe, H.J.J.M. & F.A. Ponelis (1982) Die korrekte woord. Pretoria: J.L. van Schaik.